

ՆԵՐՍԻ ԱՅ ԼԵՄԲԲՈՆԱՑԻԱՅ ՆԵՐԲՈՂԵՑՆ
Ի ՎԵՐԱՓՈԽՈՒԹԻՄՆ ԱՍՏՈՒԾՈՇՈՒՄՆԻ

Ներսէս Լամբրոնացւոյ կ'ընծայուին թուով
Հինգ ճառեր կամ ներբողեր եւ այն՝ քրիստոսի
Համբարձման, Հոգւոյն Սրբոյ Գալստեան, Ա.
Կուսի Աերափոխան, Անառակ որդւոյն եւ
Տնաեսի վրայ:

Ասոնցմէ առաջին երկուքն արդէն երկար
ատենէ ի վեր մի քանի անգամ տպագլութեան
յանձնուած են¹ եւ իրեւ գեղեցիկ ու յաջող
գործեր գնահատուած: Երրորդը, որ այս եր-
կուքին հետ նիւթի եւ օճի կողմանէ կը մրցի,
Հիմայ պիտի հրատարակուի:

Ցաւալի է ինձ, որ տպելու համար տրամա-
դրելի հին բնագիր մը չընիմ: Ի լոյս կ'ընծայեմ
զայն մեր Մատենագարանի թ. 610 Զեռագրէն,
որ Հաւաքածոյ մըն է այլ եւ այլ նիւթերու:
Գրուած է ի կ Պոլիս 1788ին Գրիգոր անուն
անձէ մը, ինչպէս վերջը դրուած է. «Գաղափա-
րեցաւ ձեռամբ ուրումն Գրիգորի 1788 նոյ. 8»:
Ներբողս ամիսուած է Զեռագրին 72 ա—87 ր
թղթերու մէջ: Համեմատութեան համար առջեւս
ունեցած եմ մեր Մատենագարանին թ. 966
Ճառընտիրն, որուն մէջ զետեղուած է Ճառիս
վերջին մասը, թղ. 111 թ. «Սրբոյն Ներսէսի
Լամբրոնացւոյ ասացեալ ի վերափոխումն ամէն-
օր Հնեալ սրբոյ կուսին Մարիամու: (կը սկսի) Ուր
անպատում գեղեցիւթիւն է եւ անտրաում ու-
րախութիւնն, որ յաւէժ ցնծութիւն է»:

Վենեատիկ Միսիմարեանց Մատենագարա-
նին մէջ կան երկու օրինակ ներբողէս, մին գրուած
է Գէորգ Տիրացուէն, իսկ միւսը Գր. Աստուածա-
բանին Հուծմանց կից դրուած:

Անտոնեանց Քով ի Զմմառ կը գտնուի
օրինակ մը, որ Ժ. Ֆ. — Ժ. Ֆ. Դարուն գրուած Հա-
մբածոյի մը մէջ ամիսուած է (թ. 151,
թղ. 16 թ—33 թ. Հմմտ. Հ. Մ. Քէշիշեան, Ցու-
ցակ ձեռագրաց Զմմառու վանուց [անտիպ]):
Դժբախտարար ինձի անկարելի եղաւ ասոնցմէ
եւ ոչ մէկը տրամադրութեանս տակն ունե-
նալ եւ որ եւ իցէ կերպով մը համեմատու-
թեան դնել:

Նախ քան հրատարակութիւնը կը մնայ մի
քանի խօսք նուիրել հարցի մը:

¹ Հոյ յօդուածիս մէջ գործածած եւ համեմատու-
անքած եմ Անեստիկի 1838 թ հրատարակութիւնը
և Տեսան Կերսէսի Լամբրոնացւոյ Տարսոնի եղիսկոպոսի
Անտոնառութիւն եւ թուղթ եւ հառը:

Ներսէս Լամբրոնացին գրա՞ծ է իրապէս
ներբողեան մը ի վերափոխումն Աստուածածնին
եւ այդ մեր ձեռքն հասա՞ծն է: Մեր պատասխանն
հաստատական է: Որովհետեւ՝ նախ Աւանդու-
թիւնն ասոր վկայ է: Բերենք միայն երկու վկայու-
թիւն: Մեր Մատենագարանին թ. 249 Ձեռա-
գրին մէջ կայ. «Մեկնեաց (Կ. Լ.) այլ եւ զիերս
Սոլոմոնի, զժողովողն եւ զիմաստութիւնն: Այլ
եւ երկուասան մարդարէիցն եւ զտէրունական
առական եւ զլուծմունս գրոց զժուարիմաց բա-
նից զկաթուղիկէիցն, զներբողեան Ոգւոյն Սրբոյ
Գալստեանն եւ Աերափոխան Աստուածածնին
(Տաշեան, Ցուցակ Մատ. Աիեն. Միկիթ., էջ 639):
Դարձեալ մեր Մատենագարանին թ. 7 Ցայս-
մաւուրքին մէջ կը կարդանք «Գրեաց եւ ձառս
ներբողականս ի տաւնս Տիրամաւրքն Աստուա-
ծածնի Մարիամու եւ ի սուրբ խաչն ստանաւոր
չափով», (անդ, էջ 44):

Երկրորդ՝ վերցիշեալ ձեռագիրներու մէջ
վերափոխան Ներբողի մը հեղինակը կը դրուի
«Լամբրոնացին եւ այն ներբողն, որուն
սկիզբն է՝ Պարտական դատիմ կուսական աւուրս
տոնի ընծայել զպուղս բանին եւ որ մեր հրա-
տարակելիքն է:

Երբորդ եւ ամէնէն համօղիչ կէտն է այս:
Ներսէս Լամբրոնացւոյ ամէնուն ծանօթ երկեամէ
ներբողներու՝ Ս. Հոգւոյն Գալստեան եւ Քրիստ
տոսի Համբարձման ու Վերափոխան ներբողին
մէջ չափազանց մեծ ազգակցութիւն եւ նմանու-
թիւն կայ: Երեքին մէջ հրապարակ կու գայ
տարսունեան երկրորդ Պօղոս մը, որ իր ոգելից
խօսքերով սրտերը կը յօւզէ, որ իր վարդապե-
տական հմտութեամբ մաքերը կը դաստիարակէ,
որ իր համօղիչ ապացոյներով կարերու վրայ
կը բռնանայ: Երեքին մէջ կը տեսնուի Ս. Գրոց
Քաջ Հմուտ վարդապետ մը եւ մէկնիչ մը, աս-
տուածային սիրով վառուած սիրտ մը, բանիբուն
Հոսետոր մը: Միեւնոյն հոգին է մէկ խօսքերու,
երեքին մէջ կը շօջի ու բառերու եւ խօսքերու
շոնչ կը պարգեւէ: Գաղափարներն ալ նոյն են,
բառամիմերքն ալ նոյն է, ոճն ալ նոյն է, զրե-
լու եղանակն ու ձեւն ալ նոյն է: Ներսէս կը
սիրէ երբեմն սրտին արձակ թելերն պնդել՝
տաշաչփութեամբ ամրացնել՝ ունկնդիրներու
միտքն աւելի գրաւելու եւ ցնցելու համար:

Հոյ ըսուած խօսքերուն իբր ապացոյից
թող ծառայեն հետեւեալ յառաջըերութիւն-
ները, որոնցմէ կը նայինք բաւական մեծ թուով
մը բերել, որ սակայն աւելորդ է: Քիչն ալ
կը բաւէ:

Ներբողնան Համբարձման:

“Կիցի արեամբն իւրով սրբիչ
Եւ մեծի շնորհաց Հոգւոյն ընձեռիչ ։ . . .
“Ի լեռն, ուր տեսին զնա
յաղօթս տարակուսանօք,
Անտի տեսին զնա սլացեալ
Ընդ ամպս լուսեղէնս փառօք:
Ի տեղոջն ուր խօնարհ եղ յերկիր
զաստուածային երեսն արտասո՞օք,
Անտի վերհամբարձաւ հրեշտակացն
օրհնութեամբ եւ փառօք: . . .
Մայրն որ խոցեցաւ յայնժամ
ի նախատանացն սայրասուր սլաքօք,
Այժմ տեսանէ զրդին իւր
թագաւոր պճնեալ պսակօք: . . . (էջ 256—257):

Ներբողի գաղուսու չոգուցն սրբոյ:

“Այսօր զգալի պատարագի՝
Զոր առաքեաց զավարհութալի,
Ի գաւառն իմանալի,
Ընկալաւ ոռհաւատչեայ փոխարինի
Զգաւառն իմանալի,
Որ նորոգեաց զտարը սորին դդալի,
Ի ձեւ պատկերի
Անիւթն քաղաքին (էջ 285):
Վերջին՝ հատածն ամրողապէս ոտանաւոր
է, որմէ մի քանի տող՝ (էջ 315—317):
“Մի դարշիր ի հօտէ քումնէ
Վասն հստոյ մեղաց զազրութեան.
Եւ մի տրտմիր
Վասն անպարհեշտ բանի բարբառման,
Այլ մնա ընդ մեղ հաշտութեամբ
Մինչեւ ի կէտն աւարտման
Եւ լեր ուղեկից
Ցերկնային քո խորանսդոյ: . . .

Ներբողի վերափոխումն Աստուածածի:

“Հանգոյն Սամուելի եմ ես ընծայած,
Մօրս Աստուծոյ ի ծնողաց նուիրած.
Կրկնոցաւ ի պաշտօն տաճարին մնեալ
Ի նորին բարբառոյ այսօր զարթացեալ,
Ի հանդէս տօնիս պատգամ տապաքեալ, . . .
“Ուստի եւ յիս սիրտս քարացիալ
Պայծառ հանդիսիւ տուրս հարեալ
Զկայծակունս բանից արտաքս արձածեալ,
Ի սիրոյ պայզոյ ձեզ սեղանաւորեալ: . . .
“Եւ նոյն իւրին Աստուծ անմարմին
Էանայ յարենէ քո մարմին երկնային
Եւ նախն ժամանակի
Իննամսեայ աւուրբք համարի
Ի քէն ծնանի եւ կնիքն Հօր իմաստի
Ի քէն երեւեալ, Աստուծոյ Որդի հուշակին: . . .
“Տայր զարդանդն յօդեւան
Անձառն էութեան,
Եւ շինէր խառնարսն
Խրկուց բնութեանց,
Բանն Աստուծ յօդեալ միացաւ
Ընդ մարմին նիւթական

Եւ ստեղծեալ կերպարան
Այրի ի տիպ ագամեան: . . .
“Արգանդ սնուցիչ
Երկնից բարձօղին
Եւ աղջիկն ստեղծիչ
Իւրց Արարէն: . . .
Ի պահէելի գործ նորին
Որ առ յապա կատարի,
Զի ահա ի զաւակո, որ յինէն ծնանի
Խոստումն Արքահամու լցեալ կատարի, . . .
“Ահա ջոյ Որդիի ծարաւիս
Եւ ես անկար տալ, զի զովացիս: . . .

Ներբողի վերափոխումն ներբողի հ Համբարձումն
Քրիստոսի, էջ 256—259:
Աստուածածի:

“Իսկ ի լուսն եկեալ աւ
Լուրցն քառանից չուել
Կամեցաւ իջեալ յերկնից,
Բանն մարմնին իւրով ի
Գաւառն հայրենի, և առ
զմյուն դասուք աշակերտ
տացն եւ եւ ի բնեթանիս:
Եկայք, ասէ ի տեղին ուստի
Կապեալ ի խան կամա իմ
ածոյ, տեսէք զի առասն, զօր
բերկրեցան:

Խաչելութեամբս ստացայ,
Ի լունէն Չիթենեաց, ուր
սուներօք եւ ըրօք միայն ես
Ծրունեցայ, անտի ակնար-
կէք վերացեալ վլու աթո-
ւստի եկեալ ձեզ ցուցայ:

Մայր իւր Մարիամ, զօր
ի շարչանս սրով սիրով իմ
Խոցուեցար, հայեաց եւ
տես Միածնիւ քո զպա-
տիւն չքնաղ ի վեր քան
զոր յուսացար, որ թա-
զաւոր զիս ունել յաթռոն
Դաւթի ըլքացար, ահա
այսօր ակնարկես ի Հօր Աս-
տուծոյ կառս քառակեր-
պեան զրոյին քո բազմեալ:
. . . Յայնժամ Մայր նորին
Մարիամ տեսեալ զլուենա-
նորա ընդ երկինս անօգնա-
կան միայնակ ստրջացաւ եւ
առէ արգարացար Գարբիէլ-
ի վեր քան զոր խուցեար
ֆառս Որդուց իմց այսօր
տեսանեմ, զոր զայնուն
Դաւթի ասացիր նմա տալ
Եւ ես յաթռոն Աստուծոյ
տեսանեմ զդա վերացեալ
. . . Եւ ես պահէելով զանս
ինելամուտ լինէի ի սրտի եւ
ոչ ստուգիւ զնոյն գիտէի:
Ահա այժմ ծանեալ թէ
Բանն Աստուծոյ յինէն
մարմնացաւ”

Ներբող ի վերափոխումն
Աստուածածնի:

սրբոյ:

"Պարտական դատիմ Պատիպիմ ի սրբոյ սրսիս
կուսական աւուրս տօնի ըն- բաղձանաց նուիրել զրանս
ծայել զպառւզս բանի... աղքատիմաց մտաց իմոց՝
Արդ մերձ կացէք ինձ ժո- աւուրս մեծի: Հանդանա-
ղվուրդ Աստուծոյ, որոց կեցէք տիկարութեան իմոց
սրբելի է տօնելու, լուլ զիսոր- զպարգեւս աղօթից հան-
հրդածութիւն աւուրս դիսացեալք ժողովուրդը,
մեծին (Ել 282):"

"Ներսէս Լամբրոնացի Ներբողեանս արտա-
սանած է Աստուածածնի տօնի մը առթիւ եւ այն
վերափոխման տօնին օրը: Կա իրեն համար սրտի
պարտը մը կը համարի այսպիսի ներբողի մը հիւ-
սումը, որովհետեւ կ'ըսէ"

"Հանդոյն Սամուէլի եմ ես ընծայած,
Մորս Աստուծոյ ի ծնողաց նուիրած,
Կրկնոցաւ ի պաշտօն տաճարիս մնեալ,
Ի նորին բարբառոյ այսօր զարթուցեալ,
Ի հանդէս տօնիս պատգամ առաքեալու: "

Ներբողիս Խորագրէն դատելով պիտի ըսուի թէ
ան մի այն վերափոխման հարցով կը զբաղի, որ
սակայն այնպէս չէ: Լամբրոնացին այդ օրն առիթ
առնլով վաձիսի յաջող գծերով կը պատկե-
րացնէ Աստուածածնի ամբողջ կեանքը, ի հարկէ
աւելի ընդարձակ բռնելով անոր վերափոխման
դէպքը: Կա իր գրութեան համար օգտուած է
մեծապէս Ա. Գրքէն եւ աւանդութենէն, իր գլխա-
ւոր աղբիւներէն մին եղած է յանուն Գիոնեսիոս
Արիսպագացոյն՝ Պատասխանի թղթոյն Տիտոսի
յաղագս ննջման Սուրբ Աստուածածնի Խորա-
գրուած երկը, որմէ հայերէն շատ մը ձեռագիր
օրինակներ կը գտնուին եւ որ տպուած է նաեւ
մի քանի անգամ, զ. օ. Սրուանձեանց գ.
տպած է իր "Հնոց Նորոց" ի մէջ, Կ. Պոլս 1874,
էլ 110—115, հմատ. նաեւ "Հայկական աշ-
խատութիւնը հայագէտ Պ. Գէթթէրի, ի մի ամ-
փոփուած եւ թարգմանուած հանդերձ ծանօ-
թութեամբ ի Հ. Յ. Տաշեան, Վիեննա 1895
(Ազգային Պատենագարան, Ժէ. Հատոր),
էլ 11—17:

Լամբրոնացոյ այս ներբողն ոչ միայն անոր
համար արժէք ունի եւ դրուատիքի արժանի,
որովհետեւ գեղեցիկ ոճով, բարձր գաղափար-
ներով, ուժեղ շեշտով ու բուռն զգացումներով
գրուած է, այլ նաեւ անոր համար, որովհետեւ
ուրիշ շատ մը տեղիներու եւ գրութիւններու
հետ կու գայ մեղ պարզելու թէ հայ եկեղեցին
ինչ կուսուցանէ Աստուածածնի վերափոխման
մասին:

Ներբողեան ի վերափոխումն ամէն-
օրհնեալ Աստուածածնին ասացեալ ի Ներ-
սիսէ, ծնողաց խոստմամբ նմին ընծայեալ
ծառայէ:

Պարտական դատիմ կուսական աւուրս
տօնի ընծայել զպառւզս բանի, իբրեւ տնկեալ
ի նմանէ որթ ի մէջ բիւրաւոր ստեղանց Աս-
տուածածառունկ սուրբ այս տաճարի: Սերմանկեալ
յանդաստանս բարի առոյգեալ (Բն. առոյգեալ)
յԱստուածածն զպառւն գրոց վատկայ, տեսեալ պտղա-
ևայծ զայն տիրամայրն պահանջէ զտոհմական
իւր շնորհաց: Հանդոյն Սամուէլի եմ ես ընծա-
յած, մօրս Աստուծոյի ծնողաց նուիրած: Կրկնոցաւ
ի պաշտօն տաճարիս մնեալ. ի նորին բարբառոյ
այսօր զարթուցեալ՝ ի հանդէս տօնիս պատգամ
առաքեալ: Արդ մերձ կացէք ինձ ժողովուրդ Աս-
տուծոյ, որոց սիրելի է տօնելս. լսել զնորհրդա-
ծութիւն աւուրս մեծի. իբր ի սեպհական եւ
ընդոծին ծառայէ, սուրբ եւ ամէնօր հնեալս կուսի:
Եւ թէ ինչ գրութիւն բայց ընթացիցիս բանի
ոչ իմաստուն մասց ձեր հաճցասցի, ներողու-
թեամբ կամաց ձեր թողի եւ ծշմարտութենէ
ձայնիս քննեսցի: Քանզի, յորմէ հետէ յիմարք
առաքեալք եւ իմաստունք բանիւ ամաչեալք.՝
համարձակութիւն տուաւ ի քրիստոս ոչ ճարտաւ-
րութեան լեզուու, այլ փափագ անաց սրտի սի-
րով բարբառել: Ուստի եւ յիս սիրաս քարացեալ
պայծառ հանդիսիւ աւուրս հարեալ զկայծակունս
բանիցս արտաքս արծարծեալ ի սիրոյ պտղոյ
ձեղ սեղանաւորեալ: Եկայք կերայք ի հացէ
լմէ եղբարք. եւ արբէք ի գինիս զոր խառնեցի
ձեղ, իմ ասեմ զթեառնն, ոչ իբր ստացեալ այլ
որպէս շնորհընկալ խոսառվանելով, զի ինմանէ է
իմաստութիւն եւ հանճար. նորա է խորհուրդ եւ
աստուած պաշտութիւն: Ուրագեք ի մասառունքն
հօր փառացն լրւոցն. էութիւնն նկարագրին,
սկզբանն բանին, ծոցածին միածինն. զի զքրիստոս
Աստուծոյ զօրութիւն եւ Աստուծոյ իմաստութիւն
լուաք յառաքելոյ եւ հաւատամք: Սայ է որ շի-
նեաց իւր տուն ի լրտմն ժամանակիս զստացա-
կանն մարմինն որպէս ասաց Սողոմոնի իմաստու-
թիւն շինեաց իւր տուն, եւ կանգնեաց ի նմա-
ստութիւն: Եւ ո՞ ետ նմա զնիթ շինուածոյն: Ո՞վ
ոք էր որ պատրաստեաց արուեստաւորին զքա-
րիսս որմզն, ո՞ ճարտարապետին զցեղունս յար-
կին: Եւ եթէ յերկնից եբեր ոչ շինեաց զանէն.
այլ քանակեալ ձեւացոյ զէն: Եթէ յանէն ոչ
է շինութիւն յանդելոյն. այլ ստեղծագործու-
թիւն օտարի, իսկ մեք լսեմք թէ շինեաց. յայտ
է թէ զնախաստեղծեալ նիւթս շինութեամբ

յարմարեալ զոր ընծայեաց նմա անշաղաղ կոյսն, անկօխ անդաստանն. ամենասուրբ յորովայնն, խառնարանն աննենգ, օրհնութեանն ճիռ, պարակն փակեալ, աղբեկը կնքեալ, գաւազանն ի Յեսսեայ ծաղկեալ, նա ետ իմաստութիւն Աստուծոյ, նիւթ շինուածոյ տաճարին մարմնոյ, զանձառ խառնումն բնութեանն զգալուց, ի սմանէ ծանեաբ զհուրն հող, զբանն մարմին, վլոյն ի խաւար, զլաստուած մարդ, զջոին աղբատ, զանկարօտն քաղցեալ, զանտանելին քանակեալ, զանհան չարչարեալ, զչզօրն ակար, զանհան մեռեալ վասն մերոյ փրկութեան, սա ճշմարիտ արեւելքս ծագեաց մեղ զարեգակն արդարութեան ի բարձանց, որ կրէր զբժշկութիւն հոդոց եւ մարմնոց ի թեւ իւր, ի սմանէ երեւցաւ յաշխարհ թագաւորն յաղթող դերիչ գերողացն. եւ դարձուցեւ գերելցն ի սեփհական ժառանգութիւն դրախտին ադիսայ, եւ զասացելոցս ստուգութիւն հաստատեցէ նյյն ինքն աստուածառաք պատգամն գարբիէլ որ ասէր առ սուրբ կոյսս 'Մի երկնչեր, Մարիամ, զի դաեր շնորհս յԱստուծոյ եւ աշա յլասցիս եւ ծնցես որդի եւ կոչեցես զանուն նորա Յիսուս, նա եղի մեծ եւ որդի բարձրելցն կոչեցի. եւ տացէ նմա Աստուած զաթոռն Դաւթի հօր նորա եւ թագաւորեցէ ի վերայ տանն Յակովը ի յաւիտեանս եւ թագաւորութեան նորա վաղձան մի լիցի. Տեսանեն զկուսածին ալբայիս զմեծութիւն վկայեալ յերկնաւոր զուարթնոյն. իմա եւ զթագաւորութեան սահման, զի պարունակող ժամանակի վերո անցանէ. Յաթոռ Դաւթի նստցի, զի ի լրումն ածցէ զնոստումն Աստուծոյ որ առ նա օրդիք քո նստցին յաւիտեանս յաւիտենից յաթոռ քո, ոչ յերկրաւոր յերուսաղէմ, այլ յերկնաւորն, յաղատն, յանկիսս ապահութեան, ուր զինու որութիւնք զօրաց, հպատակ են արքայութեան կարգաց. որպէս եւ ելք նորհրդոյն զաւետարանութիւնն հաստատեաց, զի Աստուած զնա առաւել բարձրացցց յիւր աթոռն ընդ աջմէ նստուցեալ զզաւակն եւ զՏէրն Դաւթի: Եւ նմա շնորհեաց անուն ի վեր քան շամենայն անուն, զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ամենայն ծունը կրկնեսի երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ ամենայն լեզու ի Տէր Խոսուվանի զան ի կուսէն ծնեալն որդի. եւ Յիսուսի Քրիստոսի անուանեալ ի փառու Աստուծոյ հօր, Այսպէս եղեւ թագաւորութիւն նորա անվաղձան: Այսպէս տիրեաց նա ոչ ի տան Յակովայ, այլ կերայ երկնի եւ երկրի: Մեծութիւնն նորա այսպէսի բարձրացաւ. զի զամենայն անուն ի ստորեւ

թողեալ գեր ի վերոյ նոցին ել նստաւ: Սակայն զիարդ լինիցի ինձ այդ կոյսն պատասխանէր զիորձ առն ոչ գիտելով, ով պարզ աղաւնի, այնպէս որպէս վիմին եղեւ առանց ձեռին հատանել ի քսդ յարացցյ: Ո՛վ տատրակ ողջախոչ, այնպէս որպէս գաւազանին եղեւ ծաղկիւ ի քսդ օրինակ: Ո՛վ սպօղեալ սրբութիւն, այնպէս որպէս գեղմն ցալով յղութեան քո պատկեր: Առանց առն ծնախիս, զի մի սուտ երեւեսցի Խսայի որ ասաց կուսիդ յղանալ եւ որդի կմմանուէլ անուն ծնանիւ: Տես զանուն որդուցդ ի մարդարէէն, զի թէ որպէս զշաստրակաց մարդոյ, ապա եւ ի ծնունդ նորա պահանցեաց զայր գնրծակից. ապա թէ Աստուած ի քէն լինի մարմնով ընդ մարդու կան. որպէս զարարիչ յաղթահարէ զսահման կատարիչ լուրիչ լուրանի լիցի սրբոյ սենեկիդ եւ բանն Աստուծոյ հովանի լիցի սրբոյ յարդանայ գիդ: Եւ Նոյն ինքն Աստուած անմարմին էանայ յարենէ քո մարմին երկրային. եւ նախն ժամանակի ինամանեա(յ) աւուրբք համարի. ի քէն ծնանի կիրա կուսափի հայութաւ կուսափի: Զայր լուեալ կոյսն Մարիամ, ծոյ ողի հուչափի: Զայր լուեալ կոյսն Մարիամ, ընդարձակէր զկիրս կամացն, ամփոփէր յինքն զծագեալ Ճառագայթն յերկնից բարձանց, տայր զարդանդ յօդեւան անձառն էութեան եւ շինէր խառնարան երկուցն բնութեանց: Բանն Աստուած յօդեւալ միացաւ ընդ մարմին նիւթական եւ յօդեւալ կերպարան այր ի տիպ աղամեան: Աստեղծեալ կերպարան այրին հրամանին, եւ սրան Ո՞վ մեծ խորհրդաց վերին հրամանին, եւ սրան չելի գործ ի ստորինս վայրի, կոյս մայր կմմանուէին, եւ բնութիւնն աղթիւ Հօր Ճառագայթին: Արգանդ սնուցիս երկնից բարձօղին եւ աղեկն ստեղծիչ իւրօյ արարչին: Որպէս եւ բերան պառաւուն եղիսաբէթի փող հնչման եղեալ ձայնին բարբառոյ գործարան գոչէր զօր հնութիւն խաղցեալ մանկան: Օրհնեալ ես դու ի կանայս կոյսդ Մարիամ, լուծող անիծից նախամօրն երկանց: Եւ օրհնեալ է պատուղ արգանդի քո, որ է գառն բարձօղ մեղաց աշխարհի: Օրհնեալ ես դու ի կանայս, բլինեալ ի Յեսոսէ, պարկեշտ գաւազան, եւ օրհնեալ է բողբոջդ որ ի քէն ստեղծաւ փրկութեան, որ փթթեալ բուրեկ զհոտ անմահութեան, լողդ զհրաման, գոլով ցանկալի գեղ աստուածութեան, եւ օրհնեալ բղինեալ բղինեալդ ի քէն, տեսեւամի գեղեցիկ քան զամենայն որդիս մարդկան: Օրհնեալ ես յԱստուծոյ յաւիտեանս յաւիտենից: Կոյս զինչ ապա Մարիամ զլսելն զօրհնութիւն

ձայնին. Հեղուով պառաւին, եթէ ծերն անցեալ զաւուրրք այսքան հզօրացաւ ի ձայնէն երգել. կոյսն առցդ (Բ. առոյք) շնորհիւ զի՞նչ ասէր առ ինքեան ազդմամբ բանին. զոր կրէր ի սուրբ յարգանդին. դու, ասէ, ո՞վ խաղացեալ մանուկ յարգանդ մօր ամջօդ, մարգարէացար զօրհնութիւնդ զի՞ղուովդ ծերունոյդ, եւ ահա արեգակն արդար թագուցեալ ի սենեակ ծոցյս սիռեալ ճառագայթն եւ կաթեալ յիս զոյս առնէ տեսող եւ պատմող ելից խորհրդոյս: Եւ ապա սկսաւ ասել առ ինքեան Մարիամ, Մեծացն անձն իմ զՏէր, որ մեծացար քան զքերօբէսն եւ ցնծա ոգի իմ ծնող փրկչն աշխարհի, ի սքանչելի գործ նորին որ առ յապայ կատարի: Զի ահա ի զաւակս որ յինէն ծնանի, խոստումն Արբահամու լցեալ կատարի: Քանզի ի սմա օրշնին ազգք երկրի եւ տան երանի հնչմամբ գովեստի Աստուածածին մօրս իւր կուսի: Արդարեւ երանեալ ես ի շրթունս ազդաց աշխարհի ով Աստուածածին, որ քեւ յերանութեան եւ ի փառաց վիճակ փոխեցաք ի պատուհասէ քրտանց անիծից: Երանի է քեզ ո՞վ Աստուածածին բարձրացեալ դշխոյ սուկէ հուռն զարդուք հարսն աստուածութեան, քանզի քեւ եղեւ ողոլմութիւն նորա ի պատահումն Ճշմարիտ յուսոյ երկիւղածաց իւրոց: Երանի է քեզ ո՞վ Աստուածածին տախտակ եւ մելան եղելութեան անեղն բանի, քանզի արդարն ի քէն դատաւորն ցրուեաց յանդունդս խոր՝ բարձրացուցեալ զիսնարհ բնութիւնս վերնոց ահաւոր: Երանի է քեզ ո՞վ Աստուածածին, սափոր ոսկի կենաց մանանայի, երկնային հացի, քանզի երեւեալն ի քէն ի յերկրի, լցոց զքաղցեալս բարութեամբ երկնի, ածեալ ի հանգիստ կենացն անէտաի: Երանի է քեզ ո՞վ Աստուածածին, տապանակ նորոյ այս ուխտի, քանզի ծնեալ օծեալ քո որդի պաշտապան եղեւ մարգարէիցն բանի, ի գլուխ ածեալ գործովն հանդիսի, մինչեւ կատարեաց զիսոստացեալ նորօք փրկութիւն աշխարհի. որոյ գործոյն անօրէն եղեւ կայսլն Օգոստոս լնդհանրական (Բ. լնթհանրական) գրութեամբ աշխարհի. նախատիպ յարացցց հանդերձեալ ազտութեանն, որ լինելոց էր ի ձեռն քրիստոսի: Քանզի երեւեալ դարձուցանողին զգերութիւն մարդկան ի պանդուխտ վայրէ ի հայրենի գաւառն վերին՝ հրաման եւ Օգոստոս կայսր, դառնալ իւրաքանչիւր ումեր ի հայրենին իւր ժառանգութիւն, լնդ որս և Յովսէի Մարեմաւ, որ ի տանէ դաւթի եկն ի մարգարէիցն տեղի: Յայնժամ զշեռն ձգեալ մարդկան աշխարհի:

Միքեա եցոյց զսա իշխան ծագաց աշխարհի, որ ելքն ի սկզբանէ գոլով երեւեալ այսօր ի Բեթլեհէմէ. Ելից եւ դաւթիթ զպասքումն կարոտութեան ի ջուրս կենդանի, որ եւ բղիսեաց յայն Բեթլեհէմի, խառնեցաւ եւ ընդ ջոկս հովուացն երամ զօրացն երկնայնոց, որք պար առեալ շուրջ զայրովն երգէին Փառք ի բարձունս Աստուծոյ խաղաղարարին աշխարհի. աւետիս ձեզ օթայեալքդ ի բացի, զի ծնաւ ձեզ Փրկիչ եւ Տէր ի քաղաքի (Բ. ի քաղաք) Դաւթի: Եկեալ հովիքն փութանակի տեսին ջահաւոր զաստղն յայրին, մէ լաց բարձօղին, գառն ընծայեցին, նաեւ մոգքն ժամանեցին յերկրպագութիւն ծնեալ ալբային. Կընդրուկ եւ ոսկի եւ զմուռ առեալ ի ձեռն, մտեալ ի յայրն երկրպագեցին: Ծնեալ Աստուծած Ճշմարիտ, ասեն, որ ծնար եւ թագաւոր աշխարհի ցուցար. Ընկալ զպատարագս քյին խորհրդոց ի մէջն ընծայեալ: Խսկ Աստուծածին կուսին զայս տեսեալ բանից հըբեշտակին ինելամուտ եղեալ եւ ելից իրացս հաւատացեալ, ի գիրկս բարձրեալ, զԱստուծած մարգացեալ շըրթամբք համբուրեալ. ձեռամբ (Բ. ձեռամ) գգուեալ, եւ բանիւ բերանոյ առ նա բարբառեալ: Էկմանուել Բանդ մարմնացեալ. որ յաղանոյ մօրէս քո ծնար. տուր ինձ հրաման զըստին ձմբել եւ զկերակօղդ ամենեցուն դիեցուցանել ի կառս քերոբէից Աստուծածք բաղմեալ: Թեւասքօղ սերոբէիսք սրբաբանեալ: որ ի կուս Փրկիչ յայտնեցար, լաց զբերան իմ նոցայն համաձայն գգուել նորոգ զքեզ օրհնութեամի: Ի չըրեգդիմի աթոռն թագաւոր արեգակնանման փառաւոր եւ շափիղայ ընդ ոտիւք ահաւոր, որ ընթանայիր ի հիւսիսոյ եւ հարաւ. նախ իորդ հըրդաւոր այսօր քառամօրեայ եղեր գոյաւոր, զբազուկ ծնողիս արա զօրաւոր, ի տաճարն ածեալ զքեզ կամաւոր եւ տալ Հօր քո ընդ ընծայ զորդիդ մարմնաւոր: Զայս ասելով ածէր զմանուկն ի տաճարն երկնակենցաղ թոշնովք յայտ արարեալ թէ պատարագիս տամ փոխանակ սորա, որ երկնաւոր է ըստ աստուածութեանն եւ երկրաւոր ըստ մարդկութեան: Խսկ Սիմեոն ծերն քահանայ կապեալ հովով ի տիպ եւ յարցոյց օրինացն ընկալեալ զմանուկն ի գիրկս որպէս եւ օրէնքն ի տաճարն ինդրէր արձակել իւր մարմնոյն եւ ճրագի օրինացն գալ արեգակնն արդարութեան, զի տեսի, ասէ, զքեզ Փրկիչ ոչ Խրապէլի միայն, այլ եւ ամենայն աշխարհի: Եւ ես ակարացայ, միայն զմի տոհմա արդարացուանել գրաւոր օրէնքն Մովսէսի, այլ ընդ անիծիսք փակեցի, արձակեալ զիս ի խաղաղու-

թիւն եւ բարձրացո զձեր քո շնորհիդ ամենայն ժողովրդոց ի յարդարութիւն։ Զայս բարբառ լուեալ զձերունոյն, սքանչելի հիացոմն եղեւ սրբուհւոյն եւ ես ասէ, ով Արմեոն, գիտեմ զմանկանդ իմոյ զընորհս, ոչ այժմ այլ առ յապա, զի հրեշտակն աւետարանեաց ինձ թէ թագաւորելոց է, եւ մողքն որպէս թագաւորի յանցեալ աւուրսդ ընծայ մատուցին, սակայն յորժամ կատարի հասակաւ ակն ունիմ աւետեացն ըսման։ Դու ով սկանչելի ծեր, զիարդ ընդ քառասնօրեայդ իրը ընդ կատարեալս խօսիս, զի զքել արձակեացէ եւ ուր լուար զկապանաց դորա բան այսմ աւուր միայն ի գիրկս ընկալեալ, զի ասես ըստ խոստանն բանի քո արձակեա զիս, կամ երբ տեսեր զփրկութիւնն, զոր հանդերձեալ է գործել, զի գեռ ըստնդեայ է, գիտեմ եւ ես զդա փրկագործ որպէս եւ ասաց հրեշտակն, բայց զարդանալ հասակին եւ ի նստելն յաթուն դաւթի ակն ունիմ տեսանել։ Պատասխանի ետ Արմեոն եւ ասէ ցսուրբ Կյան։ Ով Մարիամ, մայր Աստուծոյ, զպատիւ ծնեալ քո որդպոյ, անկար է ինձ ծնողել ցուցանել, գոյցէ հրաժարիս երկիւղիւ ի գաստիարակելոց եւ որպէս զմանուկ գիեցուցանելոյ զմուաւ ածեալ զսերուիցն երկիւղի փառաց սորա, այլ զայս ծանիր, զի այս որդիս քոյ է, որ կանգնէ զընդթիւն մարդկան առաջին փառան, եւ գլորէ զպատանայ ի պատիժ նոցա իւրով բազմապատիկ իմաստութեամբն։ Սա է նշան հակառակութեան կանդնեալ ի մէջ աշխարհի ամենայն մարդկան, զի որք աշակերտին մարդարէիցն հային ի խորհուրդ սորա եւ ի փառս եւ խոստովանին Աստուծ Ճշմարիտ։ Խոկ որք տեսանեն միայն զմարմինն եւ Վկիրս չարչարանացն կիցս ընկենուն հակառակութեամբ անհաւատութեանն իւրեանց փրկութեանն եւ այսպէս խորհրդական երեւումն սորա յայսմէ զբաղում սրտից խորհուրդ, զի ոչ երեւեցաւ հրով եւ մարախլով, որում հաւատային յերկիւղէ սրտիւ անհաւանք, այլ երեւեցաւ մարմնով, զի զբառիւ հաւատասն յանդիմանեացէ, ինքն ձգեացէ եւ զանհաւատան յանդիմանեացէ, այլ եւ ընդ քո սիրտգ, ով կըս սուրբ, սուր թերահամբ սրով լինիս վիրաւոր, եւ մերձ տառթեան սրով լինիս վիրաւոր, իսկ յորժամբ նշանացն կարծես զնոյն միաւոր, իսկ յորժամբ բարձրանայ ի խաչ կամաւոր, յուսահաւատ բարձրանայ ի սրտի մօրդ զօրաւոր, Զայս երեւմամբն զնոյն սրտի մօրդ զօրաւոր, Զայս լուեալ Մարիամու եւ ծանուցեալ զինքն պաշտ

պան մեծի խորհրդոյ. վիախստական լիներ միածնիւն յեգիպտոս հրամանաւ հրեշտակին։ Լոյս ասէ ծագեալ ի մէջ աշխարհի, քել հալածէ խաւար բանսարկութիւն, հրամանաւ Հերովդի իւրոյ անօթին, արի երթիցուք յեգիպտոս ի լըումն կանխասաց մարդարէին, եւ այսպէս ընթացեալ նոցա յեգիպտոս, կատարէր մարդարէութիւնն Եսայեայ, որ ասէ աշխաւասիկ Տէր նստեալ ի ծոց թեթեւ ամպոյ անալղն կուսի գայ յեգիպտոս։

(Շարունակենի)

Հ. Հ. ՌԱԿԵԱՆ

ԲՈԼԵՄԸ ՀՅՅ ՄԵՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Շարունակութիւն)

Հարցմանց Գիրքին Տպագրութիւնը։

1720 ին (Թ.Ճ.2) Ա. Էջմիածնի Նուիրակ Աստապատից՝ “գիտնական եւ բարեկրօն մեծ վարդապետն, Պետրոս Եպիսկոպոս” Կ. Պոլիս կու գայ, եւ “ըստ բարեսէր բարուց իւրոցն կը ձեռնարկէ Հարցմանց Գիրքին տպագրութեան։ Այս ձեռնարկը սակայն կը խափանի՝ քանի մը տետրակներ (“քանի մի ինչ տետր”) տըպագրուելէ ետքը, հաւանաբար Նուիրակին Էջմիածնին 1729 ին, այսինքն՝ Հարցմանց Գիրքին տպագրութեան ձեռնարկէլէ ինը տարի ետքը։ Բայց սկսուած գործ մը կիսկատար ըթողլու համար՝ “արեւելցի բարեպաշտօն մահտեսի պարոն Եպիսկոպոսն, եւ Բիւզանդեցի խօճադանիէլի որդի տիրացու Մովսէսն” կը փափարէ առաջի տպել եւ ի կատար բերել զմացեալն Քին “տպել եւ ի կատար բերել զմացեալն Պէտրախսաբար թէ բարեբախտաբար՝ սորին”, Պէտրախսաբար թէ բարեբախտաբար՝ “տպաւածն առաջն ցրիւ եւ պակաս մնալով, նորապէս սկսեալ ետուն տպել զամենայն կարողութեամբ ողղոմութեանն Աստուծյու։

Այսպէս, 1729 ին (ամիսը ՀՅՅ նշանակուած) կ'սկսի Հարցմանց Գիրքին նորի տպագրութիւնը եւ կը վերջանայ 1730 (Թ.Ճ.թ.), Մայիս 1 ին, Կ. Պոլսեցի մէկի. Աստուծածատուրի Տպարանին մէջ։ Տպագրիչ մահտեսի Աստուծածատուրի որդին՝ Տիրացու Յովհաննէսն եղած է գրաշաբար, որ անձանձիր եւ մշտաշնատ սքնութեամբն, գիշեր ցրիեկ, ժամանակ նուիրելով, միս մինակ, ծայրէ ի ծայր ինքն շարած է գիրքը, իրեւ ար-